

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Кафедра фінансів і кредиту

Василевська Юлія Леонідівна

Взаємозв'язок ліквідності та кредитного ризику банків

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доц. б.в.з. Філімонова О.Б.

Рецензент:
канд. екон. наук, доц. Нетудихата К. Л.

Миколаїв 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Фінансові кризи супроводжуються банкрутством банків, що негативно впливає на економіку країни та, відповідно, потребує постійних досліджень причин і наслідків нестабільності. Однією з перших на фінансові ризики та дисбаланси реагує банківська система. Це зумовлено загрозами раптового відтоку депозитів або ж стрімким зростанням імовірності, що позичальники вчасно не повернуть свої кредити, зміняться процентні ставки чи курс валют. Серед усіх банківських ризиків найбільшу загрозу, як окремим банкам, так і системі в цілому, становить одночасне падіння ліквідності та зростання кредитного ризику.

Теоретичні засади дослідження проблеми впливу кредитного ризику на ризик ліквідності знайшли відображення у низці зарубіжних публікацій: Ghenimi A., Cai R., Zhang M., Nikomaram H., Rauch C., а також вітчизняних роботах Волошина І., Жарія Я. та Куфаєва В. Теорію і практику управління та оцінки кредитного ризику розглядали Островська Н., Ніколаєнко Ю., Селецька Т., Brown K., Moles P., Duaka C. L., Albareto G. Значний внесок в розкриття питання регулювання ризику ліквідності зробили Безвух С. В., Руденок О. О., Волкова В. В., Чібісова В. Ю., Kumar M., Armstrong J., Caldwell G.

Незважаючи на зроблений зарубіжними та вітчизняними вченими значний вклад у дослідження питань оцінки та мінімізації ризиків ліквідності та кредитування, низка питань є недостатньо висвітленими або ж залишаються дискусійними. До таких проблемних моментів можемо віднести питання різниці характеру взаємозв'язку ризику ліквідності та кредитного ризику в залежності від різних факторів (розміру, капіталу банку тощо), підходи до визначення та оцінки ризиків комерційними банками, методи контролю за банківськими ризиками з боку Національного банку України.

Гіпотеза дослідження полягає у наявності взаємозв'язку та впливу ліквідності банків і їх кредитного ризику. Якщо це твердження підтвердиться,

то це зумовить необхідність розробки рекомендацій щодо управління кредитними ризиками і ліквідністю з урахуванням їх взаємного впливу. Якщо висунута гіпотеза буде спростована, то виникатиме необхідність подальших досліджень у цій сфері та концентрація уваги на регулятивній політиці банку.

Метою роботи є встановлення характеру і сили зв'язку між ліквідністю і кредитним ризиком банків різних груп і структури власності вітчизняної банківської системи у період її відновлення.

Об'єктом дослідження є процес взаємного впливу та зв'язку ліквідності та кредитного ризику банків різних груп і структури власності вітчизняної банківської системи у період її відновлення.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти прояву взаємозв'язку ліквідності та кредитного ризику банків різних груп і структури власності вітчизняної банківської системи у період її відновлення.

Досягнення постановленої мети потребує вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні основи дослідження взаємозв'язку ліквідності та кредитного ризику банків на основі огляду наукової літератури;
- поглибити методичні підходи аналізу кредитного ризику та ліквідності банків і сформувати процедуру визначення їх взаємного впливу;
- визначити тенденції коливання показників ліквідності та кредитного ризику банків по групах вітчизняної банківської системи з урахуванням складових пруденційної політики НБУ;
- встановити характер взаємозв'язку ліквідності та кредитного ризику банків по групах вітчизняної банківської системи на основі кореляційного аналізу;
- обґрунтувати напрями застосування результатів дослідження, в тому числі застосування інтегральних показників ліквідності та кредитного ризику банків і їх адаптації до міжнародних стандартів Базель III.

Дослідження базується на застосуванні методів: аналізу і синтезу (при дослідженні теоретичних засад оптимізації кредитного ризику та ризику ліквідності), графічного і табличного (наочне висвітлення статистичної

інформації), порівняльного і статистичного аналізу (при оцінці динаміки нормативних показників НБУ та рівня кредитного ризику і ліквідності), кореляційного аналізу (дослідження впливу кредитного ризику на ризик ліквідності), наукового абстрагування (розробка заходів мінімізації ризиків в банківській діяльності), логічного узагальнення (систематизація проведеного аналізу та побудова висновків).

Інформаційною базою дослідження є фінансова звітність банків, статистичні та аналітичні матеріали Національного банку України та Банку міжнародних розрахунків, нормативні положення Комітету Базеля, теоретико-методичні та наукові роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, інформація з аналітичних оглядів.

Наукова новизна одержаних результатів відображає взаємозв'язок між ліквідністю і кредитним ризиком банків різних груп і структури власності вітчизняної банківської системи та відображається у таких результатах:

- удосконалено підходи до аналізу рівня ліквідності та кредитного ризику банків шляхом обґрунтування методу нормативних показників, як одного з напрямів наближення вітчизняної банківської системи до міжнародних стандартів, в т.ч. застосування нормативів Комітету Базеля;

- дістало подальшого розвитку трактування сутності понять «кредитний ризик» і «ризик ліквідності» шляхом обґрунтування їх комплексного характеру та прямих причинно-наслідкових зв'язків для банків, за винятком державних;

- розглянуто методичні та прикладні аспекти оцінки якості кредитної діяльності банків різних груп і структури власності вітчизняної банківської системи, в т.ч. за рахунок виокремлення факторів посилення кредитних ризиків і чинників зміни ліквідності;

- удосконалена процедура встановлення характеру зв'язку ліквідності та кредитного ризику шляхом застосування методу кореляційного аналізу та впровадження інтегральних показників, що включають різнопланові нормативи, сформовані під впливом широкого спектру чинників.

- надано рекомендації щодо управління кредитним ризиком і

ліквідністю із застосуванням зарубіжних підходів в рамках адаптації міжнародних стандартів Базель III у банківській системі України.

Результати магістерського дослідження були апробовані на XXII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Могилянські читання – 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти» (Миколаїв, 11-16 листопада 2019 року) і опубліковані в тезах доповіді та статтях у студентському науковому збірнику та вітчизняному фаховому виданні.

Обсяг і структура дипломної роботи магістра. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, що містить 15 рисунків і 20 таблиць, висновків, списку використаної літератури, який складається з 68 джерел і наведений на 8 сторінках, та 8 додатків на 9 сторінках. Повний обсяг роботи становить 96 сторінок комп'ютерного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «Огляд літератури щодо взаємозв'язку ліквідності та кредитного ризику банків» розглянута наявна база актуальних досліджень та публікацій як вітчизняних, так і іноземних фахівців.

Після фінансової кризи 2008 року, питанню управління ризиками стало приділятися ще більше уваги як з боку державного регулювання, так і з боку банківського нагляду. Згідно Методичних вказівок з інспектування банків «Система оцінки ризиків», виділяється дев'ять категорій банківських ризиків: кредитний, ризик ліквідності, ринковий, валютний, операційно-технічний, репутаційний ризик, юридичний та стратегічний. До зовнішніх можна віднести політичний ризик, соціальний, правовий, макроекономічний тощо.

Так як банку не може бути притаманний лише один вид ризику, адже всі вони впливають один на одного, в даній роботі було розглянуто один з таких взаємозв'язків, а саме між ліквідністю та кредитним ризиком.

Огляд існуючих наукових досліджень дозволяє зробити висновок, що питання взаємозв'язку ризиків залишається не достатньо висвітленим. І все ж, більшість вчених притримується погляду, що між кредитним ризиком і ризиком ліквідності існує прямий зв'язок.

Спеціалісти англійської Школи менеджменту – R. Cai і M. Zhang проаналізували кредитний ризик і ризик ліквідності, починаючи 2009, закінчуючи 2015 роком. Дане дослідження змотивувало зробити свій аналіз даних і прослідкувати, а чи залишається ця пряма залежність після очищення банківської системи від «хворих» банків. В статті для достовірності припущень, аналізувалися банки різного розміру. Ми продовжили досліджувати це питання, але у контексті банків з різною структурою капіталу: державні, приватні, іноземні та банки з іноземним капіталом. На думку R. Cai і M. Zhang саме

комплексний аналіз ризиків є значущим в проведенні регуляторної політики банків. Це доводить актуальність і необхідність даної роботи.

Загалом, аналіз наукових джерел підтвердив факти про те, що рівні ризику ліквідності і кредитного ризику були катастрофічними у 2008-2009 роках. Високий рівень кредитного ризику характеризувався погіршенням якості кредитних портфелів, який, у свою чергу, призводив до поглиблення банківського ризику та ризику ліквідності. Ліквідність українських банків подається як одна з найвразливіших, оскільки для покриття дефіциту ліквідності часто спостерігається запозичення коштів в іноземних банках та організаціях, що під час кризових явищ є важкодоступним.

Тож, управління ризиками є дуже важливою і необхідною складовою в організації банківської діяльності, тим паче в період очищення та відновлення банківської системи України.

У другому розділі «Методологія дослідження взаємозв'язку ліквідності та кредитного ризику банків» був проведений аналіз існуючих методів оцінки рівня кредитного ризику та ризику ліквідності. Як наслідок, основним методом дослідження був обраний коефіцієнтний аналіз. В результаті, розділ присвячений ретельному огляду нормативних показників банківської системи України, а також нововведених показників згідно міжнародних стандартів.

Оцінка ризику ліквідності і кредитного є не лише задачею менеджерів комерційних банків, а й слугує одним з основних напрямів проведення ефективного банківського нагляду НБУ. Згідно цього напрямку, контролюючим органом встановлюється відповідні якісні та кількісні вимоги до ліквідності і кредитного ризику банків. Аналіз за нормативами дозволяє не лише оцінити чи дотримуються банки належного рівня ліквідності, а й порівняти їх з банками різних розмірів та структур власності. Такий підхід на сьогоднішній день засновується на балансовій вартості активів, а тому є цілком об'єктивним.

Зокрема, Національний банк України встановлює відповідні нормативи: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5), короткострокової ліквідності (Н6), максимального розміру кредитного ризику на одного

контрагента (Н7), великих кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9).

Важливим є те, що нормативи Н4 і Н5 з 2 вересня 2019 року були скасовані у зв'язку з переходом до коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR) згідно нових стандартів Базель III. У порівнянні із нормативами Н4 і Н5, при розрахунку liquidity coverage ratio (LCR) враховуються можливі песимістичні сценарії: можливість неповернення депозитів та непогашення кредитів (див. формулу 1).

$$LCR = \frac{\text{Високоякісні ліквідні активи}}{\text{Чистий очікуваний вплив грошових коштів протягом 30 днів}} * 100\% \quad (1)$$

LCR відображає фінансову стійкість банку до ризику ліквідності у короткостроковій перспективі. Він допомагає забезпечити достатній запас високоякісних ліквідних активів (HQLA), які можна швидко та легко конвертувати на готівкові кошти на приватних ринках для задоволення потреб у ліквідності протягом 30-денного сценарію стресу ліквідності. З 1 грудня 2019 року, показник LCR застосовується у повній мірі і має сягати значення більше (або дорівнювати) 100% [35].

Досліджено вибірку з 8 українських банків різних структур власності, таким чином, було розширено межі попередньо проведених аналізів. Обрано по два банки з кожної групи, які є найтипівішими їх представниками.

Так як упродовж 2014-2016 років банківська система зазнала суттєвих змін і зі 180 банків, наразі залишилося 76, то період можна назвати періодом стабілізації, а 2016-2017 роки – періодом впровадження реформ у банківському регулюванні. Вже в 2017 році НБУ провів підготовчу роботу з банками, аби приблизити їх роботу до європейських директив та Базельських рекомендацій.

Попередні дослідження базувалися на даних до 2017 р. Тож, постає потреба оновити дані і дослідити як змінився вплив кредитного ризику на ліквідність у післякризові часи та після впровадження реформ. Тому обрано період часу для досліджень – це 2018-2019 роки.

Обґрунтовано доцільність кореляційного аналізу із застосуванням запропонованих інтегральних показників (див. формулу 2) оцінки ліквідності та

кредитного ризику аби надати узагальнені об'єктивні висновки.

$$I_{\text{коєф}} = \sqrt[n-1]{k_1 * k_2 * \dots * k_n}, \text{ де} \quad (2)$$

I – це інтегральний показник;

n – це кількість часткових коефіцієнтів

$k_1, k_2, \dots, k_n$ – часткові коефіцієнти

У третьому розділі «Емпіричне дослідження взаємозв'язку ліквідності та кредитного ризику банків» здійснено кількісний аналіз ліквідності та кредитного ризику банків у 2018-2019 рр., що ознаменувалися відновленням банківської системи. Спершу була розглянута динаміка нормативних показників банківської системи в цілому та окремо по чотирьох групах банків. Надалі, проводиться кореляційний аналіз, будується матриця попарної кореляції, вводиться інтегральний показник ліквідності та кредитного ризику, робиться висновок про силу зв'язку між цими факторами.

Для аналітичного огляду нормативів та проведення емпіричного дослідження ми використовували щомісячний аналіз, так як він неабияк точно показує динаміку даних показників та їх волатильність у часі. Також була виведена таблиця середньорічних даних, аби порівняти результати діяльності банків із банківською системою України загалом (див. табл. 1).

Таблиця 1

Середньорічні значення нормативних показників ліквідності окремих банків і загалом по системі за 2018-2019 роки

Банки	2018 рік			2019 рік		
	H4>20%	H5>40%	H6>60%	H4>20%	H5>40%	H6>60%
Приватбанк	37,09	148,95	99,52	46,34	134,73	95,05
Укрексімбанк	73,89	135,12	128,34	101,4	127,78	118,93
Піреус банк	85,36	94,77	101,91	92,33	90,99	108,94
Райффайзен банк Аваль	41,18	49,29	78,91	52,68	50,83	78,70
Креді Агріколь Банк	73,79	75,72	92,72	63,74	74,27	90,98
ОТП банк	54,99	62,13	92,40	53,84	58,59	95,87
Банк Південний	53,79	56,06	86,47	92,33	90,99	109,54
Банк Пумб	64,61	85,16	100,31	64,44	82,18	102,29
Всього по системі	60,55	104,09	94,74	70,18	100,21	92,86

Загалом, можемо побачити, що показники усіх банків відповідають нормам НБУ. Це означає, що всі проаналізовані установи здатні виконувати прийняті короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних коштів і є платоспроможними. В той же час, фактичні значення набагато перевищують нормативні. Це є негативною тенденцією, адже перевищення заданих нормативів свідчить про занадто консервативну політику банків, зростання попиту на рефінансування економіки.

Порівняно з 2018 роком, у більшості банків спостерігаємо підвищення значень нормативу миттєвої ліквідності та зменшення значень нормативів поточної та короткострокової ліквідності. Це пов'язано з введенням нового коефіцієнту покриття ліквідністю, вимоги до якого зростали поступово протягом 2018-2019 року що спричинило перерозподіл фінансових ресурсів всередині банку. Щодо динаміки liquidity coverage ratio (LCR), то він показує стабільність та незначні зміни в часі. Найбільш волатильним, даний норматив є в «Укресімбанку». Його значення в інших банках, порівняно однаково, і становить в межах 110-300%, тобто відповідає заданим вимогам стандартів Базель III. Загалом, більше значення коефіцієнту покриття ліквідності в державних банках є зрозумілим явищем, адже їх частка високоякісних ліквідних активів більша, ніж в банках інших груп. Це досягається наявністю ОВДП, отриманих через до капіталізацію. Наслідками може бути не лише погіршення платоспроможності банку, а й зменшення кредитних вкладень.

Нормативи кредитного ризику порівнюються за середньорічними значеннями (див. табл. 2).

Згідно наведених даних, можемо зробити висновок, що норматив максимального кредитного ризику (Н7) у 2018 році був порушений банком «Укресімбанк» (на 5,65%), банком «Південний» (на 4,57%) та «ПУМБ» (на 77,33%). У 2019 році перевищення нормативу максимального кредитного ризику зберіг лише «Укресімбанк» (на 4,49%). Загалом, банкам дається трирічний строк для виправлення ситуації і щоб робити якісь висновки необхідно дивитися на динаміку, вона має бути спадною.

Середньорічні значення нормативних показників кредитного ризику окремих банків і загалом по системі за 2018-2019 роки

Банки	2018 рік				2019 рік			
	Н7<25%	Н8<8-кр. розміру	Н9<25%	Н1 Рег. кап, млн. грн	Н7<25%	Н8<8-кр. розмір у рег.	Н9<25%	Н1 Рег. кап, млн. грн
Приватбанк	6,01	0,00	0,39	21 326, 335	5,38	0,00	2,64	19 530, 967
Укрексімбанк	30,65	161,32	0,09	10 794, 691	29,49	368,61	0,37	11 236, 837
Піреус банк	14,71	95,23	0,13	557, 635	14,26	74,57	0,08	605, 872
Райффайзен банк Аваль	13,09	37,92	1,20	9 292, 300	10,51	15,80	1,40	9 864, 151
Креді Агріколь Банк	16,28	83,10	0,97	4 109, 960	16,66	71,37	0,64	4 739, 399
ОТП банк	20,97	45,89	21,52	4 113, 318	22,10	36,05	21,89	5 752, 383
Банк Південний	29,57	441,79	28,04	2 210, 063	14,26	74,57	0,08	2 356, 263
Банк ПУМБ	102,33	196,98	115,34	4 564, 518	13,57	104,22	64,70	5 892, 754
Всього по системі	20,30	177,55	14,38	134 491,1	18,39	153,60	8,86	120 873,3

По банківській системі норматив Н7 відповідав вимогам НБУ та порівняно із 2018 роком зменшився на 1,91%, про що може казати своєчасно погашення кредитів позичальниками і збільшення капіталу банків (див. рис. 1). Норматив великого кредитного ризику (Н8) у 2018-2019 роках був у допустимих межах і не перевищував 8-кратного розміру регулятивного капіталу. Норматив максимального розміру кредитів та поручительств, наданих одному або декільком інсайдерам (Н9) у 2018 році порушили: банк «ПУМБ» (на 90,34%) та «Південний» (на 3,04%), а у 2019 році даний показник не був

дотриманий лише банком «ПУМБ» (на 39,70%).

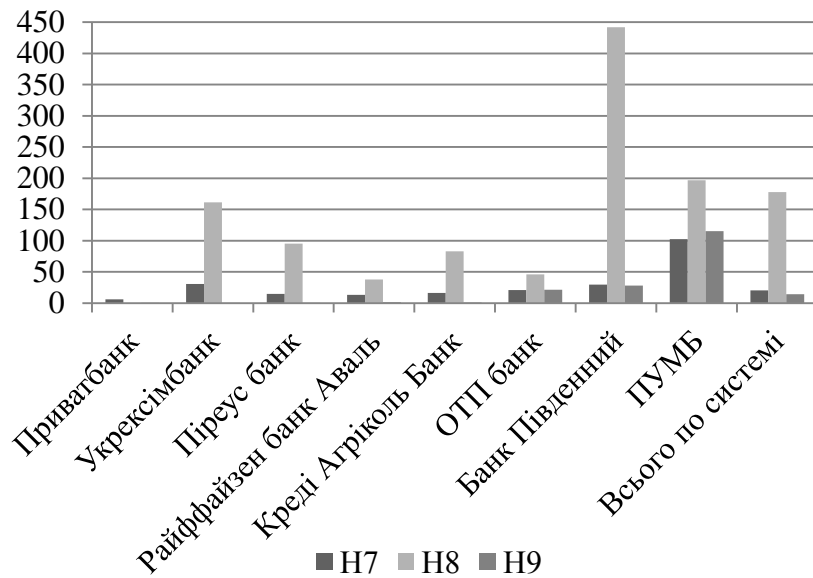

Рис. 3.8 Середньорічні значення нормативних показників кредитного ризику окремих банків і загалом по системі за 2018 рік

Найменші показники кредитного ризику демонструє «Приватбанк», що свідчить про його фінансову стабільність та якісне управління. Це доводить і проведене НБУ стрес-тестування. Вже другий рік поспіль «Приватбанк» займає лідируючі місця разом з банками з іноземним капіталом.

Група банків з іноземним капіталом повністю дотримується вимог: нормативи N7 і N9 не перевищують 25%, а норматив N8 менше, ніж 8-кратний розмір регулятивного капіталу. В обох банках спостерігаємо, навіть, тенденцію ще більшого зменшення значення показників. З одного боку, це позитивно може сказатися на кредитному рейтингу банку, проте, замалі показники свідчать про наявність вільних резервів, які могли б послугувати джерелом додаткового прибутку.

Аналіз нормативів ліквідності та кредитного ризику банків різних груп дав змогу оцінити певні тенденції, що сформувались у період стабілізації та втілення реформ переходу до міжнародних стандартів. Для визначення зв'язку досліджуваних факторів, ми провели їх оцінку на основі кореляційного аналізу та побудови матриць парної кореляції. Спершу було проаналізовано банківську

систему загалом на основі щоквартальних даних (див. табл. 3).

Таблиця 3

Зведені дані нормативів ризику ліквідності та кредитного ризику загалом по банківській системі для проведення кореляційного аналізу

		H4	H5	H6	LCR	H7	H8	H9	
2018 рік	III	58,99	105,6	95,83		21,04	180,53	16,9	
	IV	56,95	103,11	92,87		20,19	184,23	15,14	
	V	59,53	102,46	93,02		20,01	175,12	14,52	
	VI	58,2	103,08	93,35		20,2	176,26	14,62	
	VII	56,61	104,21	94,82		20,02	155,56	14,01	
	VIII	55,91	103,84	94,59		20,79	160,64	14,51	
	IX	71,67	104,27	94,57		19,83	167,14	12,83	
	X	70,03	102,12	95,54		20,06	172,28	12,04	
	XI	65,01	103,65	94,97		19,81	173,09	11,27	
	XII	61,76	104,72	94,17		20,43	173,88	11,23	
	2019 рік	I	68,66	99,12	93,52		19,83	176,23	10,41
		II	76,47	101,47	92,36	301,46	19,26	192,41	9,87
III		77,85	102,46	93,44	347,97	19,10	169,54	8,90	
IV		70,15	100,97	92,63	343,37	18,99	174,68	9,48	
V		69,96	100,25	92,29	335,17	18,65	172,21	9,53	
VI		69,07	100,54	92,23	357,97	18,37	152,26	10,19	
VII		66,63	97,76	91,61	414,78	17,86	146,97	8,64	
VIII		64,93	99,18	93,33	426,47	18,28	140,92	8,08	
IX		66,37	99,05	93,29	550,39	18,06	138,26	8,61	
X				93,86	491,47	17,84	120,79	7,47	
XI				93,57	454,32	17,49	127,94	7,86	
XII				94,40	504,99	17,32	120,54	7,23	

Як бачимо, всі значення відповідають нормативним, що є позитивним аспектом і означає рух банківської системи до шляху фінансової стабільності. У свою чергу, коефіцієнт LCR має тенденцію до зростання, що пов'язано з підвищенням вимог НБУ до даного нормативу (мінімальне значення показника з грудня 2018 року становить 80%, з грудня 2019 року – 100%). Після проведення кореляційного аналізу і перевірки на статистичну значущість коефіцієнтів було зроблено висновок, що однієї тенденції між значеннями коефіцієнтів кореляції немає, проте переважає прямий помірний та сильний

зв'язок. Було проведено кореляційний аналіз для кожної групи банків, і, у результаті запропоновано ввести інтегральний показник, так як оцінка зв'язку могла бути зміщеною з огляду на наявність похибок та використання обмеженого інструментарію.

Як наслідок, гіпотеза про те, що кредитний ризик спричинює збільшення ризику ліквідності підтвердилася в усіх групах банків, окрім державних. Аналіз банківської системи в цілому привів до висновку, що зв'язок все ж таки є сильним (0,88 в. п.) та прямим. При цьому, кожен окремих банк характеризується власними показниками нормативів кредитного ризику (як у межах норми, так і поза нею). Якщо по системі загалом ми спостерігали зменшення рівня кредитного ризику, на рівні зі зменшенням ризику ліквідності, то по групах банків картина не є такою стабільною.

У четвертому розділі «Обґрунтування та застосування результатів дослідження взаємозв'язку ліквідності та кредитного ризику банків» були розроблені результати дослідження та подані напрями зниження рівня кредитного ризику та ризику ліквідності задля підвищення ефективності банківської діяльності.

Детальний кореляційний аналіз впливу нормативів один на одного показав доволі різносторонні результати. Введення інтегрального показника допомогло аргументувати та підтвердити думку попередніх досліджень про наявність прямого зв'язку між кредитним ризиком та ризиком ліквідності.

В банках з вітчизняним капіталом, навпаки ж, неповернення кредитів не спричиняє збільшення ризику ліквідності, що може бути викликано, згідно теорії зарубіжних вчених J. Cai та A. V. Thakor, специфічними економічними умовами в яких працюють банки. Але так як умови неконкурентного середовища не зовсім підходять до української банківської системи, то можемо припустити, що така ситуація викликана наявністю надлишкової ліквідності. Вони не вкладають кошти в ризикові активи задля створення прибутку, ведуть більш консервативну політику порівняно з приватними або іноземними представниками. При цьому частка проблемних кредитів в них є найбільшою.

Проблему надлишкової ліквідності ми пов'язуємо з коливаннями таких фінансових показників, як: зміни в обсягах та структурі зобов'язань банку, зміни в прибутковості банку, структура кредитного портфелю та обсяги кредитних вкладень. Для того, щоб оптимізувати управління ліквідністю, НБУ був введений новий коефіцієнт покриття ліквідністю LCR і коефіцієнт стабільного фінансування NSFR. Окрім наданих рекомендацій фахівцями НБУ (у вигляді запровадження нових нормативів), задля оптимізації стану ліквідності ми можемо поради наступні дії:

1. Використовувати методи прогнозування ліквідності в короткостроковій перспективі.
2. Перегляд структури активів та пасивів.
3. Управління первинними і вторинними резервами банку.
4. Диверсифікація кредитного портфелю.
5. Ретельно та відповідально оцінювати кредитоспроможність позичальників, проводити аналіз ринку клієнтів.

Що стосується кредитного ризику, то тут основною проблемою є низька якість активів. Хоча, загалом по системі, нормативи кредитного ризику були дотримані у 2018-2019 роках, все ж таки, наше дослідження продемонструвало, що не всі банки перебувають в стані фінансової стабільності.

Негативна динаміка нормативних значень супроводжувалась відповідними змінами фінансових показників діяльності банків: обсяги кредитних вкладень, частка непрацюючих кредитів в портфелі банку, обсяги кредитування корпоративного сектору в іноземній валюті тощо. З огляду на стан та динаміку ризику ліквідності ми можемо надати відповідні рекомендації щодо мінімізації кредитного ризику:

1. Підбір оптимального кредитного продукту
2. Ефективний аналіз клієнтської бази за допомогою інноваційних технологій, оцінювання їх платоспроможності.
3. Вибір оптимальних умов кредитування для конкретного позичальника.

4. Відповідність вартості застави розміру кредиту.
5. Зменшення терміну кредитування.
6. Страхування ризиків непогашення кредитів у зв'язку з дефолтом.
7. Хеджування кредитних ризиків.

Слідуючи наведеним рекомендаціям, банки мають оптимізувати управління ризиком ліквідності, зменшити рівень проблемних кредитів у портфелі, навчитися аналізувати своїх позичальників, а також створювати ефективні кредитні продукти, що, в свою чергу, вплине на зниження рівня кредитного ризику та покращить їх фінансовий стан.

ВИСНОВКИ

Отримані результати проведеного магістерського дослідження дозволяють зробити висновки теоретичного і практичного характеру щодо взаємозв'язку між ліквідністю і кредитним ризиком банків різних груп і структури власності в період відновлення банківської системи України:

1. Огляд існуючих наукових праць показав, що основна увага зосереджена на вивченні понять ризику ліквідності та кредитного ризику, як окремих аспектів стану і діяльності банків. Натомість, зарубіжні науковці більшою мірою досліджують наявність зв'язку між ними і, почасти, вважають його прямим. Однак, є й ті, хто розглядає їх окремо та пояснює зв'язок таким чином: банки, надаючи кредити з більш високим кредитним ризиком, можуть мати менший ризик ліквідності за умов відсутності конкуренції. Обидва ці підходи поглиблено додаванням до них зв'язку між кредитним ризиком і ліквідністю банків різних груп і структур власності у період стабілізації банківської системи та втілення реформ переходу до міжнародних стандартів Базель III (2018 – 2019 роки).

2. Методологія дослідження базується на застосуванні вимог НБУ щодо ліквідності та кредитного ризику, в т.ч. таких нормативів: миттєвої ліквідності (Н4), поточної ліквідності (Н5), короткострокової ліквідності (Н6), норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), великих

кредитних ризиків (Н8), максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9). Крім цього, враховано новий коефіцієнт ліквідності (LCR), передбачений положеннями Комітету Базеля та обґрунтовано доцільність застосування інтегральних показників ліквідності та ризику, взаємозв'язок між якими проаналізовано за допомогою методу кореляційного аналізу на основі даних вибірки з 8 банків різних груп і структур власності: банки з державним капіталом («Приватбанк» та «Укрексімбанк»), за участю іноземного капіталу («Піреус банк» та «Райффайзен Банк Аваль»), зі 100% іноземним капіталом («Креді Агріколь Банк» та «ОТП» банк) і банки з приватним капіталом («Південний» та «ПУМБ»).

3. Тенденції зміни ліквідності обраних банків відображають дотримання нормативів НБУ, що означає їх платоспроможність і здатність виконати прийняті короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних коштів. Проте, відслідковується негативна тенденція надлишкової ліквідності та надто консервативної політики банків. Найбільше перевищення нормативних значень показали банки з приватним вітчизняним капіталом.

У той же час, стан кредитування є нестабільним, окремі банки не дотримуються нормативів кредитного ризику: Південний, ПУМБ та Укрексімбанк. Позитивною тенденцією є поступове зменшення показників кредитного ризику у листопаді-грудні 2019 року і відповідність нормативним вимогам усієї банківської системи.

4. Результатом емпіричного дослідження є характеристика напряду і щільності зв'язку ліквідності та кредитного ризику на основі кореляційного аналізу. При цьому застосовану методіку доповнено інтегральними показниками як ліквідності, так і кредитного ризику, визначеними на основі середніх геометричних величин із нормативних значень НБУ і Комітету Базеля. Це дозволило визначити комплексний вплив різнопланових нормативів, сформованих під впливом широкого спектру чинників.

Емпіричні результати показали, що зв'язок між кредитним ризиком та ризиком ліквідності є прямим та сильним по банківській системі загалом. У

групах банків з приватним та іноземним капіталом – прямим та помірним, тоді як у групі банків зі 100% іноземним капіталом – слабким. Зв'язок у групі банків з державним капіталом виявився сильним та оберненим.

5. Обґрунтовано, що зростання показників ліквідності (надлишкова ліквідність) відображається на погіршенні показників прибутковості банку, фінансової стійкості, структурі активів і пасивів, обсягів кредитування. Зростання кредитного ризику у свою чергу пов'язано, в першу чергу, із зростанням частки непрацюючих кредитів у портфелі банку, по друге із обсягами кредитування, валютними ризиками, кредитною політикою банку. Для зменшення негативного ефекту зазначеного впливу надані рекомендації оптимізації стану ліквідності та управління кредитним ризиком на рівні індивідуальної позики з метою покращення фінансового стану банків та наближення значень стану їх діяльності до нормативних.

6. Подальші напрями розвитку системи управління ліквідністю та кредитним ризиком з урахуванням їх взаємозв'язку та впливу включають розробку регуляторної політики, де на рівні з управлінням ризиками, банкам необхідно приділити увагу оптимізації якості активів. Обґрунтовано доцільність використання методів прогнозування (аналіз потреб у кредитуванні та очікуваного рівня позичок, а також прогнозування внесків головних позичальників), управління резервами, збалансування структури активів і пасивів, диверсифікація кредитного портфеля, застосування інструментів скорингу задля оцінки кредитоспроможності позичальників, розробка інноваційних кредитних продуктів, індивідуальний підхід в наданні корпоративного кредиту, розвиток методів страхування та хеджування кредитних ризиків. Це відкриває перспективи для подальшого розвитку як теоретичних так і прикладних аспектів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Василевська Ю. Л. Банківський ризик: теоретичні аспекти управління / Ю.Л. Василевська, О.Б. Філімонова // Могілянські читання – 2019: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти: XXII Всеукр. наук.-метод. конф.: тези доповідей., Миколаїв, 11-16 листоп. 2019 р./ ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. – 72 с. – С. 66-68.

Василевська Ю. Л. Ліквідність банків: особливості оцінки та динаміка нормативів / Ю. Л. Василевська // Студентські наукові студії. – Миколаїв : вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020.

Василевська Ю. Л. Кредитний ризик банків України: тенденції та взаємозв'язок з ліквідністю / Ю.Л. Василевська, О.Б. Філімонова (подано до друку у фахове видання категорії Б)

АНОТАЦІЯ

Василевська Ю. Л. Взаємозв'язок ліквідності та кредитного ризику банків – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти магістр галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з поглибленим вивченням іноземної мови». – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

Проведено аналіз наукових праць та досліджень фахівців щодо визначення основних дефініцій поняття банківського ризику, ліквідності та кредитного ризику, методів їх оцінки і підходів до ефективного управління. Основне питання приділено проблемі взаємозв'язку між кредитним ризиком і ліквідністю. Зв'язок був досліджений на прикладі восьми найтиповіших банків – представників чотирьох груп, поділених за структурами власності.

Здійснено оцінку наявності та сили взаємозв'язку між кредитним ризиком і ліквідністю на основі кореляційного аналізу за даними 8 типових банків (по 2 з кожної групи) протягом 2018-2019 рр., щомісяця. Визначено основні тенденції при введенні нових показників ліквідності за міжнародними стандартами Базель III.

Обґрунтовано доцільність застосування інтегральних показників ліквідності та кредитного ризику, що відображає наявність прямого сильного зв'язку між ними по всій банківській системі. Прямий зв'язок підтвердився у банках з іноземним та приватним капіталом. У групі державних банків зв'язок виявився оберненим. Це дозволило розробити рекомендації щодо мінімізації кредитних ризиків, встановлення оптимального рівня ліквідності для забезпечення фінансової стабільності банків.

Ключові слова: ліквідність, кредитний ризик, структура власності банку, нормативи кредитного ризику, нормативи ліквідності.

ANNOTATION

Vasilevskaya Y. L. The Interrelation between Liquidity and Credit Risk of Banks – Manuscript.

Master's work in obtaining a higher education Master of Science in the field of 07 "Management and Administration" of specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" by the educational-professional program "Finance and Credit with In-depth Study of a Foreign Language". – Black Sea National University of Petro Mohyla, Nikolaev, 2020.

The analysis of scientific works and researches of experts on definition of basic definitions of the concept of bank risk, liquidity risk and crediting, methods of their estimation and approaches to effective management is conducted. The main issue is the relationship between credit risk and liquidity risk. The relationship was investigated on the example of eight of the most famous banks from four groups, divided by ownership structure.

The presence and strength of the correlation between credit risk and liquidity were estimated based on correlation analysis on the monthdata of 8 typical banks (2 from each group) during 2018-2019. The main trends in the introduction of new indicators of liquidity according to the international standards Basel III are identified.

The expediency of using integrated liquidity and credit risk indicators is justified, reflecting the existence of a direct strong link between them throughout the banking system. The direct link was confirmed in banks with foreign and private capital. In the group of state-owned banks, the connection was reversed. Due to this resultants, it is possible to develop recommendations on minimizing credit risks, establishing the optimal level of liquidity to ensure the financial stability of banks.

Keywords: liquidity, credit risk, ownership structure of bank, credit risk standards, liquidity standards.